

АНАЛІЗ ГЕНЕЗИ СФЕРИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

**ГРИНЧУК Аліса - аспірант кафедри адміністративного, фінансового та банківського права ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
DOI 10.32782/NP.2022.2.24**

У статті розглядається становлення та визначення сутності сфери права інтелектуальної власності та результат творчої діяльності, що виникає внаслідок його створення. Відповідно до Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 року, ст. 418 Цивільного кодексу України та інших нормативних актів законодавства країни.

Наведено результати аналізу сучасних підходів та нормативних документів до оцінки на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інших об'єктів права інтелектуальної власності.

У процесі дослідження виявлено, що в цей час проблема захисту права інтелектуальної власності залишається актуальною в Україні з огляду на значну кількість правопорушень у цій сфері, а достовірність результатів досягається шляхом використання сучасних методів обробки статистичної інформації.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, інноваційна діяльність, теоретичне дослідження.

Обґрунтування актуальності теми дослідження

Розвиток України як незалежної держави залежить від ефективного функціонування норм законодавства про інтелектуальну власність. Вдосконалення сучасної системи інтелектуальної правової охорони сприяє розвитку національної економіки, збереженню та збагаченню науково-технічного

потенціалу держави, розвитку міжнародної торгівлі, залученню іноземних інвестицій, у тому числі у вигляді сучасних технологій та входження України як рівноправного партнера у міжнародному співтоваристві.

Цю статтю присвячено аналізу впливу сфери права інтелектуальної власності та результатів теоретичних досліджень вирішенню важливого питання встановлення необхідних норм правового забезпечення об'єктів інтелектуальної власності, що прямо пов'язано з розвитком суспільства, його економічними та науковими здобутками.

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності поліпшення чинників досягнення значних конкурентних переваг України у світовому ринку інтелектуальної власності та системі правового регулювання правовідносин у межах особливостях забезпечення прав творчої діяльності людини.

Метою статті є обґрунтування та аналіз становлення сфери права інтелектуальної власності відповідно до теоретичних досліджень та нормативної бази України.

Основний зміст дослідження

Визначення «інтелектуальної власності» є право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, наведено у статті 418 Цивільного кодексу України та іншими законами. Поняття права інтелектуальної власності об'єднує наступні дві групи прав. Особисті немайнові права інте-

лектуальної власності, за якими закріплено основоположні принципи права на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності, права перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності та інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. А також майнові права інтелектуальної власності, сутність яких полягає в праві на використання об'єкта права інтелектуальної власності, виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Відповідно до ст. 420 Цивільного кодексу України, до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать літературні та художні твори, комп'ютерні програми; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення; комерційні таємниці.

Це поняття в об'єктивному розумінні трактується сукупністю правових норм, які закріплюють порядок формування, гарантії набуття, здійснення та захисту права інтелектуальної власності є невід'ємними атрибутами державності будь-якої розвинутої країни в умовах сьогодення.

Об'єктивне право інтелектуальної власності характеризується наступними ознаками, а саме: воно є системою правових норм; норми цього права регулюють однорідні суспільні відносини; суспільні відносини, що регулюються згаданими правовими нормами, виникають внаслідок створення, використання, охорони та захисту результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Враховуючи зазначені ознаки, право інте-

лектуальної власності в об'єктивному значенні слід розглядати як систему правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, використання, охорони та захисту результатів інтелектуальної, творчої діяльності [1].

Розгляд «інтелектуального права» як суб'єктивного права окреслюється суб'єктами права інтелектуальної власності як творець об'єкта права інтелектуальної власності (автор, винахідник тощо), тобто фізична особа та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності відповідно до чинного законодавства або договору.

Для подальшого розвитку України як демократичної держави важливим є створення відповідної нормативної бази, яка б стимулювала творчу діяльність, підприємницьку діяльність і чесну конкуренцію, що є істотним кроком до становлення та розвитку права інтелектуальної власності як важливого компонента в потребі законодавства для захисту інтелектуальної власності. Прагнення країни законодавчо закріпити немайнові та майнові права творців на їхні твори та право суспільства на доступ до цих творів, а також бажання заохочувати творчість, розповсюдження та застосування творчих доробків та пропагувати вільну торгівлю в інтересах економічного і соціального розвитку.

Зокрема, історичні джерела свідчать про те, що на території України в різні часи діяло законодавство тих держав, до складу яких вона входила в силу певних соціально-економічних та історичних процесів: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Австро-Угорської імперії, Російської імперії тощо. При цьому, певні правові традиції і норми звичаєвого права, що існували на теренах України, певним чином використані й у нормативно-правових актах зазначених державних утворень. Наприклад, Литовський Статут у трьох його редакціях був збіркою правових норм не лише литовського, а й українського та білоруського народів. При цьому, багато його норм були запозичені з «Руської правди» часів Київської Русі. Правові звичаї продо-

вжували існувати в Україні навіть у той час, коли вона входила до складу Російської імперії. Проте внаслідок самодержавної політики царської Росії основним джерелом усіх галузей права в Україні в першій половині XIX ст. став «Звід законів Російської імперії» в редакції 1842 р., десятий том якого містив норми цивільного права. Але жодної норми щодо інтелектуальної власності цей нормативно-правовий акт не містив. Перші згадки та спроби нормативного регулювання суспільних відносин з інтелектуальної власності в Росії, до складу якої входила й Україна, мали місце на початку XIX ст. Вони були обумовлені процесами промислової революції, які відбувалися на той час у світі і які були тісно пов'язані з результатами творчої діяльності людини у промисловій сфері. Так, з метою захисту права на винаходи, промислові зразки та інші результати технічної творчості царським урядом Росії видано маніфест «Про привілеї на різні винаходи і відкриття в художніх промислах» від 17.06.1812 р., яким встановлено загальні правила по видачі привілеїв на винаходи в царській Росії. За цим законом видача привілеїв носила факультативний характер, і держава не зобов'язана була надавати привілеї при наявності в пропозиції певних ознак [2].

Під сферою інтелектуальної власності розуміється середовище внутрішньої єдності, у якому здійснюється сукупність різних видів творчої, інтелектуальної діяльності людини, що охоплюють різні сфери економічного та соціального життя, у результаті чого створюються об'єкти інтелектуальної власності, права які охороняються за чинним законодавством і за своєю природою є нематеріальними.

Розроблення Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності є логічним продовженням процесу удосконалення сфери інтелектуальної власності в Україні, що відбувається в межах реалізації Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009-2014 роки, та зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на використання інтелектуальної власності в якості стратегічного ресурсу в системі фор-

мування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки нашої країни, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України в міжнародний економічний простір.

Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей і поглядів на розвиток сфери інтелектуальної власності в Україні, визначених Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки, Програмою розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні, Стратегією національної безпеки України, Концепцією Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [3].

Проблема захисту права інтелектуальної власності залишається актуальною в Україні з огляду на значну кількість правопорушень у цій сфері.

Зростання ролі й значення інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності зумовлює необхідність посилення ефективності їх правової охорони та захисту. Захист прав і законних інтересів суб'єктів інтелектуальної власності реалізується через механізм захисту, що є системою форм, способів і засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів і зацікавлених осіб, спрямованою на захист прав і інтересів суб'єктів інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 431 Цивільного кодексу України, порушення права інтелектуальної власності, у т.ч. невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену Цивільним кодексом, іншим законодавчими актами чи договором. Правова охорона результату інтелектуальної, творчої діяльності надається за умови його відповідності вимогам закону. Будь-який твір літератури, науки і мистецтва, суміжні права підпадають під охорону права, якщо вони відповідають вимогам закону. Науково-технічним результатам інтелектуальної творчої діяльності

правова охорона надається лише на підставі відповідної кваліфікації спеціальним державним органом управління і видачі правоохоронного документа. Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності обмежується лише територією України. Охорона прав на зазначені об'єкти на території інших держав здійснюється лише на підставі відповідних міжнародних конвенцій і договорів. [4]

Органи державної влади зобов'язані захищати від зловживань використання інформації, що становить комерційну таємницю і потребує значних зусиль у створенні, це право надається їм для отримання передбаченого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичною, сільськогосподарською та хімічною продукцією, що містить нові хімічні сполуки. Ця інформація також охороняється органами державної влади від розголошення, крім випадків, коли розголошення є необхідним для захисту громадськості або не вжито заходів щодо її захисту від недобросовісного комерційного використання (ч. 1 ст. 507 ЦК України).

Згідно з дослідженням Семенової В. Г., сьогодні відсутній єдиний підхід щодо сутності категорії «інтелектуальна власність». У науковій літературі поширені підходи до визначення зазначеної категорії, які розглядають інтелектуальну власність з позицій права власності, з суто юридичної точки зору, з соціально-філософської точки зору. Відповідно до статті автор погоджується з думкою науковців, які вважають, що всі трактування інтелектуальної власності в межах юридичного (правового) або економічного підходу значно обмежують зміст цієї категорії та підтримуємо доцільність комплексного підходу для визначення поняття «інтелектуальна власність», заснованого на поєднанні юридичної та економічної складової. Що є відображенням відношення інтелектуальної власності щодо створення, реалізації та комерціалізації творчих результатів. [5]

На думку В. Д. Дюндіна, у сучасному етапі економічного розвитку відбувається, з одного боку, формування груп незалежних працівників інтелектуальної праці і

менеджерів, що відіграють роль власників умов праці, та з іншого – власників компанії з інтелектуальною власністю. Але тільки власники інтелектуального капіталу виявляються сьогодні реальними розпорядниками процесу відтворення такого капіталу. Для одержання максимального ефекту в процесі розвитку необхідне досягнення раціонального поєднання функціонально-ресурсного й функціонально-результативного рівнів, що забезпечує подальший розвиток інтелектуального капіталу. На встановлення такого співвідношення впливають багато специфічних характеристик діяльності суб'єкта господарювання (сфера діяльності, частка ринку, рівень конкурентоспроможності продукції, організаційна структура, обсяг залученого капіталу й інші) [6].

Інтелектуальна власність та її розвиток є основою інноваційного розвитку в цілому, без якого неможливий розвиток різних сфер економіки країни. Значний вплив на розвиток цієї сфери справляє правовий та юридичний захист, який у різних країнах знаходиться на різному рівні. Протягом тривалого часу правове регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням інтелектуальних цінностей, вважалося цілком і повністю завданням національних держав, які тим самим заохочували творчість і сприяли вільній ефективній торгівлі результатами інтелектуальної праці з метою економічного та соціального розвитку, подає у своїх статтях М. С. Карпенко [7].

Отже, на погляд автора, інтелектуальна власність відображає відносини правового (юридичного) та економічного характеру щодо створення, використання результатів творчої діяльності та її правової охорони. Таким чином, захист інтелектуальної власності прямо пов'язаний з розвитком суспільства, його економічними та науковими здобутками та потребує встановлення необхідних норм правового забезпечення, що дозволить ефективно впроваджувати процес створення інтелектуальної продукції та процесів відтворення інтелектуального капіталу, що стане інноваційною діяльністю підприємств та має вирішальне значення в будь-якій сфері діяльності людини.

Література

1. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність. Підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів «Галицький друкар» 2015 с. 12;
2. А.В. Аксютіна, О.В. Нестерцова-Собакар, В.В. Тропін, О.М. Тропіна Інтелектуальна власність. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дніпро 2018 с. 8-9;
3. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. Київ, 2014. URL: <https://uba.ua/documents/ip-strategy28082014.pdf>;
4. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: Навчальний посібник /- В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устищенко та ін.; За ред. І. С. Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненко. – К. : Національна академія управління с.24;
5. Семенова В. Г. Дослідження сутності інтелектуальної власності в сучасних економічних умовах;
6. В. Д. Дюндін Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу суспільства. Ефективна економіка № 5, 2014.
7. М. С. Карпенко Інтелектуальна власність як основа економічного та інноваційного розвитку та сучасний стан сфери під

впливом глобальної економічної кризи. УДК 330.342.

ANALYSIS OF THE GENESIS OF THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW IN THEORETICAL RESEARCH

The article considers the formation and definition of the essence of the sphere of intellectual property law and the result of creative activity that arises as a result of its creation. In accordance with the Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, the World Copyright Convention of 1952, article 418 of the Civil Code of Ukraine and other regulations of the country's legislation.

The results of the analysis of existing approaches and normative documents to the assessment of the result of intellectual, creative activity or other objects of intellectual property rights are given.

The study revealed that currently the problem of protection of intellectual property rights remains relevant in Ukraine given the significant number of offenses in this area, and the reliability of the results is achieved through the use of modern methods of statistical information processing.

Key words: *intellectual property, copyright, innovation activity, theoretical research.*